

УДК 37.014.3:372.4

Мартинчук Катерина, ст. магістратури педагогічного факультету;
науковий керівник – к.пед.н., доцент Сойко І. М. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті досліджено праці вчених щодо висвітлення проблем та перспектив реформування освіти у початкових класах. Зазначено, що з метою розвитку освіти, прийнято низку законів прямої дії, які визначили концептуальні і стратегічні орієнтири освіти, закріпили основні нормативи її функціонування, вимоги до якості освіти різних рівнів, узаконили функції державних стандартів, законодавчо врегулювали управлінські відносини основних освітніх ланок.*

***Ключові слова:** методи, засоби, шляхи, реалізація.*

***Аннотация.** В статье исследованы труды ученых относительно рассмотрения проблем и перспектив реформирования образования в начальных классах. Отмечено, что с целью развития образования принят ряд законов прямого действия, которые определили концептуальные и стратегические ориентиры образования, закрепили основные нормативы ее функционирования, требования к качеству образования различных уровней, узаконили функции государственных стандартов, законодательно урегулировали управленческие отношения основных образовательных звеньев.*

***Ключевые слова:** методы, средства, пути, реализация.*

***Annotation.** In the article the works related to problems and prospects of educational reform in elementary school are investigated. In order to develop education, a number of laws of direct action, which determined the conceptual and strategic goals of education, consolidated basic standards of operation, requirements for the quality of education at various levels, legalized features state standards, legally settled administrative relations major educational links, are considered in this article.*

***Keywords:** methods, means and ways of implementation.*

Аналізуючи проблеми, зумовлені перспективою розвитку освіти відповідно до вимог суспільства та до темпів росту культурного, виробничого, наукового потенціалу, слід зазначити, що за багатьма

позиціями її рівень цим вимогам не відповідає. Цьому сприяють як об'єктивні, так і суб'єктивні причини.

Кожна дитина до школи має одержати відповідну підготовку за вимогами Базового компонента дошкільної освіти в дитячих садках чи в сім'ї.

Для зберігання наступності з дошкільним періодом, успішного забезпечення подальшого становлення особистості дитини, її інтелектуального, фізичного, соціального розвитку доцільно, щоб початкова школа мала свою базу, зокрема:

- приміщення для занять з урахуванням індивідуального навчання школярів;
- кімнати для релаксації, ігрові;
- спортивний зал і майданчик із відповідним обладнанням відповідно до діапазону вікових особливостей молодших школярів;
- кабінет музики з необхідними музичними інструментами та сучасними технічними засобами;
- зал для занять хореографією;
- лінгафонний та комп'ютерний класи;
- майстерня для занять образотворчим мистецтвом;
- актовий зал;
- басейн;
- оранжерею.

Аналізуючи стан освіти в початкових класах України на сьогодні, слід відмітити, що він має низку серйозних вад. По-перше, це недостатній рівень математичної підготовки, зумовлений як змістом та якістю викладання його в підручниках, змістом навчальних програм, так і малою кількістю часу, який відводиться на вивчення математики. Цей недолік досить значний, якщо враховувати перспективи залучення дітей до вивчення нових інформаційних технологій, темпи росту точних наук і новітніх виробничих технологій тощо. По-друге, це недостатня увага до культурного розвитку дитини як майбутнього носія нових високих суспільних відносин, різносторонньо розвиненої особистості. Тому, на наш погляд, освіта має бути позбавлена цих недоліків. Діти повинні навчатися за новими, змістовно вдосконаленими підручниками, навчальні програми та плани забезпечуватимуть ефективний розвиток дитини. Істотне місце в навчально-виховному процесі поряд із математикою, мовою, природознавством повинні зайняти такі дисципліни, як музика, хореографія, художня та фізична культура, право, технології. Їх набір має відповідати структурі діяльності людини, містити знання про природу, суспільство і бути змістовною основою для продовження освіти.

Дослідженню **зазначених питань** приділяли увагу вчені минулих та нинішнього століть. Тема нашої статті висвітлює способи знаходження шляхів, методів та засобів реформування початкової освіти в Україні. Для

обґрунтування чітких стратегічних орієнтирів щодо визначення змісту сучасної початкової освіти важливо враховувати соціальне замовлення та пріоритети, закладені у всіх нормативних документах, що реалізують державну політику у сфері освіти, нові підходи щодо розкриття ідей духовності й гуманізації, індивідуалізації й диференціації, особистісно-орієнтованого навчання й виховання, розвивального, виховного, профільного навчання, демократизації, що веде до упровадження кредитно-модульної системи навчання, розширення можливостей для організації самостійної роботи студентів тощо. Відтак важливими є дослідження педагогів і психологів, які розкрили закономірності індивідуального розвитку людини впродовж життя, заклали підґрунтя для організації демократичного навчально-виховного процесу: К. Абульханова-Славська, Г. Ващенко, Л. Виготський, А. Волошин, П. Гальперін, О. Леонтєв, Г. Костюк, К. Роджерс, С. Рубінштейн, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Метою нашої статті є дослідження проблем та перспектив реформування початкової освіти в Україні.

У відповідності до визначеної мети виокремлено такі завдання: проаналізувати стан проблеми дослідження в теорії та практики початкової освіти; визначити рівень проблематики в галузі початкової освіти; обґрунтувати напрями реформування початкової освіти.

Освіта традиційно користується в українському суспільстві великою довірою. Водночас громадська думка відбиває реальну суперечливість процесів, що відбуваються за останню чверть століття у сфері освіти, вельми критично оцінює досягнутий рівень якості навчання та доступності якісних освітніх послуг. Доволі суперечливою нерідко громадська думка з питань освіти. Одні освітні реформи й інновації (передусім запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та профілізація старшої школи) переважною більшістю населення схвалюються, інші ж, навпаки, сприймаються насторожено або ж викликають спротив, що простежується, зокрема, в негативному ставленні до переходу загальноосвітніх навчальних закладів на 12-річний термін навчання.

Отже, постає нагальне завдання створення у сфері освіти дієвої системи вивчення та врахування громадської думки. При цьому врахування громадської думки поряд із певними корективами реформаторського курсу передбачає також її цілеспрямоване формування, вивільнення від наявних упереджень і віджилих стереотипів.

Особливо гостро ця проблема постає в галузі освіти, як з огляду на потребу рішучого здійснення давно назрілих освітніх реформ, для чого слід заручитися підтримкою найширших верств населення, так і зважаючи на ту обставину, що освіта належить до сфер суспільного життя, які залишаються найбільш обійденими увагою таких традиційних інститутів

відстеження та формування громадської думки, як провідні соціологічні центри і засоби масової інформації

Освіта України реформується з використанням загальноєвропейського досвіду адаптації молоді до життя в конкурентних умовах сучасного суспільства. Проте ці реформи не позбавлені суперечливості. Так, у 2010 р. Верховною Радою України внесено зміни до Закону «Про загальну середню освіту», якими «встановлено 11-річний термін навчання для здобуття загальної середньої освіти, дозволено дистанційне навчання, створення спеціальних класів для навчання дітей з особливими потребами» [1, с. 91].

Науковцями загально визнано, що виховний аспект процесу навчання складає сферу найбільших педагогічних зусиль. Це зумовлено, з одного боку, складністю виховання, пов'язаного, перш за все, з неможливістю в умовах традиційної класно-урочної системи навчання враховувати своєрідність індивідуальності певної дитини.

Шкільне життя – лише частина цілісного процесу життєдіяльності дитини. Тому на кожному ступені школи слід сповна реалізовувати такі фактори навчання й виховання, як навколишнє соціокультурне середовище, вплив засобів масової інформації, сучасна техніка, створення умов для повноцінної життєдіяльності дітей. Принципово важливою є орієнтація на розвиток пізнавальної активності молодшого школяра, його творчого мислення.

Творчість – це властивість особистості. Це самостійна діяльність кожної окремої людини. Тому вона не завжди має розвиток в умовах колективу. У зв'язку з цим науковці звертають увагу на досить позитивні наслідки індивідуалізації навчального процесу. Навчання, яке максимально індивідуалізоване, не абсолютне, а відносне. Саме така форма нині набуває поширення. Вважаємо, що завдяки своїй ефективності та гнучкості в системі освіти вона повинна посідати якщо не провідне, то досить значне місце.

Зміни у змісті та структурі освіти мають глибинний характер і потребують розв'язання проблем підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне та професійне зростання, уміє досягти нових педагогічних цілей.

Якість уроку, його ефективність, нестандартність багато в чому залежать не лише від зрілості інтелектуального рівня викладача, здатності творчо вирішувати педагогічні та методичні завдання кожного уроку, а й від його фахової підготовки. Це вимагає кардинальних змін у первинній і післядипломній професійній освіті вчителя [2].

Загальна середня освіта є основною ланкою безперервної освіти як за тривалістю, так і за вагомістю та масштабністю завдань, які покликана розв'язати. Вона забезпечує загалом становлення учня як особистості, закладає фундамент для успішної самореалізації людини впродовж життя.

Протягом останніх двадцяти п'яти років відбулось її утвердження в незалежній Українській державі на нових методологічних засадах.

Зазнали істотної трансформації цільова спрямованість освіти, її зміст, організація навчального процесу, дидактико-методичне забезпечення, підходи до оцінювання освітніх результатів у напрямі посилення особистісної орієнтації освіти, її розвивального, компетентнісного, демократичного характеру.

Здійснено масштабну роботу зі створення вітчизняних підручників з усіх предметів шкільної програми. Нині українська школа має у своєму розпорядженні підручники для всіх класів, які реалізують зміст загальної середньої освіти, структурований у відповідних навчальних предметах і курсах. Однак, досі далеко не всі підручники задовольняють сучасні вимоги до навчальної книги і відповідають цільовим освітнім пріоритетам. Більшою мірою це стосується покоління підручників, де реалізовано зміст освіти, визначений стандартом 2004 р. (8–11 класи). До типових недоліків цих підручників слід віднести недосконале структурування навчального змісту, його перевантаженість матеріалом, часто не передбаченим навчальною програмою. Загалом зміст переважної більшості підручників не підпорядковано головній стратегічній меті – формуванню здатності учнів використовувати здобуті знання в житті, у практичній і навчальній діяльності, як засіб розв'язання різноманітних проблемних ситуацій.

У підручниках нового покоління (1–7 класи) ці недоліки дещо нівельовані, проте їх можливості у формуванні компетентностей (особливо ключових) залишаються далеко не реалізованими. Крім того, вони практично не враховують потенціал інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні і не орієнтовані на їх використання у навчальному процесі [3].

Триває робота з формування системи забезпечення шкіл якісними підручниками. В її основу покладено загалом продуктивні підходи до підвищення якості навчальної книги шляхом конкурсного відбору, а також надання школам можливості вільного вибору навчальної літератури. Проте недосконалість процедур експертного оцінювання підручника і забезпечення його вільного вибору безпосередньо вчителем, де ще не викорінено зловживання, не дають підстав для позитивної оцінки зробленого. Крім того, останніми роками спостерігаються випадки несвочасного постачання школам необхідних підручників.

Важливим здобутком у реалізації особистісно-орієнтованого підходу в шкільній освіті є «запровадження профільного навчання в старшій школі, спрямованого на якомога повніше задоволення пізнавальних інтересів, нахилів і здібностей учнів, освітніх потреб, зумовлених подальшими життєвими планами та орієнтацією на майбутню професію» [4, с. 3]. Сьогодні створено значну частину дидактичного і методичного забезпечення такого навчання, триває пошук його раціональних моделей.

Узагальнюючи результати проведених досліджень, можна зробити висновок, що в Україні існують значні проблеми в галузях освіти. Проте, здійснювані реформи позитивно впливають на розбудову системи освіти.

Початкову, тобто ключову освітню ланку, слід зробити більш самодостатньою, завершувати її національним тестування учнів з української мови та математики. Початкова школа має бути максимально наближена до місця проживання учнів.

Становлення національної системи загальної середньої освіти за роки незалежності України супроводжується як вагомими здобутками і позитивними тенденціями розвитку, так і упущеннями та прорахунками, які стримують досягнення її високої якості, беззастережну інтеграцію в європейський і світовий освітній простір. Останні концентруються переважно навколо проблем змісту освіти, запровадження інноваційних педагогічних технологій, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу, об'єктивного оцінювання його результатів. Крім того, проблеми фінансового, управлінського, організаційного і кадрового забезпечення, як правило, вирішуються локально без належного узгодження між різними рівнями управління і розподілу повноважень між ними. Досі не вдалося повною мірою реалізувати закладені в основу реформування продуктивні ідеї і підходи, уникнути ряду істотних помилок і прорахунків, що призвело до виникнення низки проблем та недоліків у сучасній шкільній освіті.

1. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні // НАПН України; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Пед. думка, 2016. – 448 с. 2. Баханов К. Державний стандарт загальної середньої освіти: шляхи вдосконалення / К. Баханов // Рідна школа. – 2006. – № 6. – С. 6–7. 3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник для студ. вищ. навч. закладів / О. Вишневський. – 2-е вид., доопрац. і доп. – Дрогобич : Коло 2006. – 608 с. 4. Красновський В. М. Гуманізація шкільної освіти : проблеми та суперечності / В. М. Красновський // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – № 4. – С. 2–3.